

kell megvalósítania annak tudatában, hogy egyidejűleg nagyon sok ellentétes hatás éri a gyermekeket otthon, s a tágabb környezetben. Természetesen az iskola csak akkor teljesítheti ezt a programot, ha a pedagógusok magas színvonalon képesek saját *magyarságuk, európaiságuk és emberségük* együttes fejlesztésére.

Kosztolányi Dezső írja Az író a háborúban c. írásában: „Én a szó és szellem jogán minden porcikámmal és lehettemmel egy közösséghez tartozom, melynek tagjai itt és ott, mindenütt a világon mintegy összeesküvészerűen magyarul beszélnek...” Vállalom ezt a közösséget, ezért nem lehet közömbös számomra életük, sorsuk alakulása. Sorsközösséget válllok kortársaimon kívül történelmi elődeimmel is, hiszen munkájuknak „folytatója vagyok és messze századokból érkező célfutója”, saját életemmel, munkámmal kell arra törekednem, hozzájárulhassak, hogy ez a közösség „az ocsmány és kegyetlen életharcban... mennél erősebb, hatalmasabb és diadalmasabb legyen”. Ezt a programot tettekkel csak az vállalhatja, aki megértette, hogy hazafiságról beszélnie sem lehet annak, akit

a) előbb mély felelősség és érzelem nem fűz családjához

b) akinek közömbös, hogy tetteivel, „hatalmával” könnyeket okoz, vagy töröl embertársainak arcán

c) aki képtelen megbecsülni, tiszteletben tartani mások munkájának eredményeit, legyen az műemlék, műalkotás, park vagy családi ház

d) aki nem érzi át felelősséggel, hogy tollal, szerszámmal, békés hivatali íróasztal és gép mellett is lehet hazaáruló az ember, ha megfélemlít arról, hogy minden mai tette építi vagy rombolja a jövőt.

KOVÁCS DEZSŐNÉ
Budapest

Szabad időben tervezett kulturális tevékenység kezdeményezése a napközi otthonban

Az egésznapos foglalkoztatást igénylő gyermek szabad idejének jelentős részét az iskolában tölti. A napköziotthon-vezető feladata olyan foglalkozások tervezése, vezetése, amelyek élményszerűvé, vonzóvá teszik a csoportéletet.

Mielőtt a gyakorlati dolgokra rátérnék, ismerkedjünk meg néhány elvi kérdéssel.

Mi a szabad idő?

A szabad idő az az idő, amely a biológiai szükségletek kielégítésén és a tanuláson kívül *kényszermentes tevékenységre* főnmarad.

Hogy ki mit tart szabad időnek, azt nem a tevékenység tartalma dönti el, hanem az, hogy *minek éljük át*. Például: van olyan ember, akinek a rajzolás kikapcsolódás, van, akinek ez munka; van, akinek a kézimunkázás a hobbi, másnak ez farsztó kereseti lehetőség, stb.

A szabad idő célja, pedagógiai funkciója

„A napközinek vállalnia kell, hogy képessé teszi a gyerekeket arra, hogy felnőtt segítsége, jelenléte nélkül, a saját személyiségük fejlődése szempontjából optimálisan tudják felhasználni szabad idejüket; természetes életeret ad a gyerekek spontán egyéni és csoportos játékaiknak; megtanítja őket többféle aktív szabadidő-eltöltési formára; kielégíti alkotásvágyukat pihenés- és alkotásigényüket. Kialakítja helyes szabadidő-szokásaikat, vagyis szükségletté teszi az aktív, kreatív szabadidő-elfoglaltságokat, az el-

kezdett tevékenységek befejezését.” (Kereszty Zsuzsa: Bevezetés a napközi otthoni munkába 113. lap)

Foglalkozástípusok:

Kulturális tevékenység kezdeményezése; ezermesterség; játék; sport; séta; kirándulás.

A foglalkozások jellege:

Az életkori sajátosságokhoz igazodó kiscsoportos és egyéni tevékenység, egy időben többféle választási lehetőséggel, tevékenységajánlattal (ezek közül egyet a nevelő kezdeményez).

A tevékenység tartalma:

Újonnan kezdeményezett, otthonról hozott anyagokkal való munkálkodás vagy régebbi dolgok folytatása.

AZ ÖTLET- ÉS AZ ANYAGGYŰJTÉS RŐL

Év elején tájékozodom a gyerekek szabadidő-szokásairól. Oldott légkörben szívesen megnyilatkozna növendékeim, s a napi, hétfégi élménybeszámolókból, tv-programokból, olvasott-hallott történetekből, a játszott játékokból szerzek tudomást az őket érdeklő-foglalkoztató dolgokról. Az így kapott ötletek egy-egy tevékenységet, majd *magasabb szintű játékot eredményezhetnek*. Például: Másodikosaim – ősszel – a tv-ben látott „Vuk” rajzfilm-részlet hatására lázasan vásárolták az e témával foglalkozó kifestőkönyveket. Ez adta az ötletet Fekete István: „Vuk” című könyvének földolgozására.

A történethez többféle hasznos foglalatosságot terveztem. Dramatizálásra elsősorban az „*Íny kiszabadítása*” című fejezet kínálkozott, mert a gyerekek ezt tartották a legizgalmasabbnak.

A történet után valamennyien *igényelték a film megtekintését*.

Másik példa: Az iskolaudvar sarkában fekvő fatörzs és néhány darab deszka adta az alapötletét a „*Nautilus*” nevű *szerepjátéknak*, amelyet heteken át játszottak. Ezt követően, az udvaron levő selejt padokból és az építkezésből kimaradt dirib-darab deszkákból, rostlemezekből „házat”, „várat”, „hintót” építettek, a tevékenységek körét jelentősen kiszélesítve *folymatosan együtt játszottak*.

E megfigyeléseimnek a tervezéskor nagy hasznát vettem.

Jó dolog az is, hogy az osztálynak én tanítom a rajzot. Az óra – a legtöbb alkalommal – a szabad időben tovább él.

Egy alkalommal például a szülőktől műszörme-hulladékot kaptunk. Növendékeim előzetesen dobozokat gyűjtöttek. Az órán bababútorok egyes darabjait készítettük el. Akinék nem sikerült, újra és újra próbálkozhatott vele a szabad időben. Az ügyesebbek garnitúrákat csináltak, *továbbfejlesztve az óra anyagát új forma-, szín-, technikai megoldásokkal*.

A gyerekeknek nagy *örömet jelent, ha a nevelő figyelembe veszi ötleteiket; rugalmas a szabad idő irányításában*. Például: december 16-án esett a hó. Munkatervemben ezen a napon a „*Sánta tigris*” című játék megtanítása szerepelt. Lacika örömmel újságolta, hogy elhozta a szánkóját. A gyerekek üdvölgéssel fogadták. Nem ragaszkodtam eredeti elképzelésemhez, természetesen találtam, hogy szánkóznai szeretnének.

Ha az ötletbörze túl gazdag, *azokat választom ki belőle, amelyeket a csoport fejlődése szempontjából a legfontosabbnak ítélek*.

Az ötlet- és anyaggyűjtést – belső igényünkől fakadóan – szélesíthetjük, ha *figyelembe vesszük a helyi adottságokat is*.

Néhány példa: Egy dunántúli kis falu napközisei a szabad időben különféle gyógynövényeket, betakarításkor kukoricát gyűjtöttek. Értékesítés után különféle anyagokat vásároltak. Bábszak-kört szerveztek. A bábozást egy-két év alatt olyan szintre emelték, hogy népi ihletű műsoraikkal országos vetélkedőn is részt vehettek, a tv-ben is szerepelhettek.

A városi napközis csoportok részére is számos lehetőség kínálkozik. Például, az „Egy üzem, egy iskola” mozgalom keretében kapcsolatot létesíthetnek, *szerveződést köthetnek szocialista brigádokkal*. Egyik fővárosi iskola napközi otthona így szervez rendszeresen agyagot a mintázáshoz; hamarosan megoldódik az agyagfigurák kiegészése is. (Az anyagokat az iskolák egymás között is cserélhetik.)

Az anyagok, eszközök gyűjtésében jelentős szerepet szánok növendékeimnek. Kevéssel a *szülők is bozzájarulnak*. Rajzlapot, gyurmát, műszaki és fotókartont, temperafestéket, fakanalat stb. kérek tőlük.

Az anyagokat a napközi otthon részére gyártott harminc rekeszes szekrényben tárolom. Mindegyikük kialakította kis hobbi fiókját, amely két év alatt valóságos kincseshányává vált.

A napközis élet akkor igazán vonzó, ha *különféle események* tarkítják. Például: név- és születésnap, vendégség más csoportban, nyílt nap, télapó, fenyőfa ünnepély, anyák napja, mozi-, színház-, múzeumlátogatások, séták, kirándulások. Ezek megszervezését és levezetését is ötlet- és anyaggyűjtés előzi meg.

Az ilyen jellegű eseményekre fölkészülés még tartalmasabbá teszi a szabad időt. Karácsonyi műsorunkat például három hétig próbálták a gyerekek. (Minden alkalommal, mindenki szerepel.) A saját szövegen kívül egymás szerepét is megtanulták, s az ünnepélyt követő hetekben – más szereposztásban – udvaron és teremben egyaránt, előadásokat rendeztek, figyelmeztetve egymást a helyes szövegmondásra, kiejtésre.

A csoportélmény mélyebb, ösztönertartja, erősíti, formálja a közösséget. Ennek érdekében körültekintő gondossággal készítem elő például a kulturális intézmények látogatását. Kiválasztjuk a megtekintendő filmet, színdarabot, tárlatot. Megtervezzük az útvonalat. Megbeszéljük az öltözködést, a helyes magatartást. Hazatérve értékeljük a látottakat, kínáló tevékenységeket szervezünk, például: dramatizálás, bábukészítés, bábjáték, mintázás, rajz a mesenaplóba stb.

A TERVEZŐMUNKARÓL

A szabad idő hasznos eltöltésére, fölhasználására készítetés nevelő-oktató munkánk „fiatal hajtása”, sem az iskolarendszer, sem a pedagógusok nincsenek megfelelően fölkészülve rá.

Mivel a szabad idős tevékenységek a napközi otthoni foglalkozásoknak jelentős részét képezik, a nevelőtől *alapos fölkészülést, gondos tervezést igényelnek.*

Hogyan fogok munkához?

Előjáróban átolvasom a *tanterv nevelési céljait.* Ezeket az adott évfolyamokra lebontom. Megismerkedem a *tananyag témakörönkénti elrendezésével.* Kijegyzetelem azokat a *kiegészítő anyagokat,* amelyeket be kívánok építeni munkatervembe; harmadik osztálytól az *osztályfőnöki órák szabad anyagú témáit is.*

Átnézem a zenehallgatási anyagokat. Behatóan tanulmányozom az *úttörőprogram* középtávéú és az adott évre szóló *tevékenység-javaslatait.* Ezt követően – a gyerekek ötleteinek birtokában – a saját és az iskolai könyvtárban sok-sok irodalmi alkotást, a művészeti ágakkal foglalkozó művet, játék- és barkácskönyvet olvasok át, válogatok.

Előveszem év elején készített följegyzéseimet (Azt figyeltem egy héten át, hogy ki milyen szabadidős tevékenységbe kapcsolódik be szívesen.), amelyből kirajzolódnak a közkedvelt tevékenységi formák; ennek birtokában *megszabhatom a fejlesztés irányát is.*

A következőket is szem előtt tartom:

A KULTURÁLIS TEVÉKENYSÉG KEZDEMÉNYEZÉSE elnevezésű foglalkozás, *irodalom, képzőművészet és zene ötvözete.* (Nem szorítkozhat olvasásra, beszélgetésre, zenehallgatásra. Ezekre naponta sort kerítek a várakozások alkalmával. Diavetítést, tv-nézést is választhatnak a gyerekek, a nevelő ne kezdeményezze!)

E foglalkozás *fontos mozzanata* a jelzett témákhoz kapcsolódó *tevékenykedtetés,* például: dramatizálás, mintázás, bábozás stb.

AZ EZERMESTERSÉG nevű foglalkozások tervezésekor arra ügyelek, hogy *sokféle anyagot megismerjenek a gyerekek, és minél több technikát alkalmazzanak.*

Megfigyeltem, hogy legjobban az egyszerű használati tárgyak, kis játékok készítését kedvelik, s örömiük akkor teljes, ha a munkadarab az övéké lehet.

Egy alkalommal nemcsak azonos jellegű tevékenységeket ajánlok. Például: az egyik kis-csoport hímez, mások gyöngyöt fűznek, egy társaság jelmezt csinál a farsangi mulatságra, s ha eközben valamelyikük sakkozni szeretne, hát tegye!

A JÁTÉK, SPORTFOGLALKOZÁSOK színhelye – általában – a terem, az udvar és a játszótér. Hogy mikor milyen játékra, sportfoglalkozásra kerül sor, az az *időjárástól, a gyerekek kívánságaitól és fejlesztési szándékaimtól függ.*

Egy héten két új játékot tanítok: egy szabadterit és egy termit – az időjárástól függően.

Az a jó megoldás, ha a *napközis munkaközösség együtt dolgozza ki valamennyi évfolyamra a megtanítandó játékokat,* mert így az egymásra épülés biztosított.

Az a jó terv, amelyben a *játékok sok fajtája föllelhető,* például: figyelemfejlesztő, népi, mozgalmi, sportjátékok stb.

A SÉTA, KIRÁNDULÁS heti egy alkalommal szerepel munkatervemben. Ekkor *több lehetőség kínálkozik a tapasztalat- és az élményszerzésre* – a szórakozás, kikapcsolódás mellett. Növendékeim általában – *megfigyelési szempontokat is kapnak.* Ezeket, valamint ötleteket a kísérletezéshez, a környezetismeret tanmenetből merítem.

Ha „összeáll” a terv, abból a szempontból is ellenőrzöm, hogy az *egyes tevékenységek a megfelelő arányban szerepelnek-e benne.*

A gyerekek munkálkodásaik során tapasztalatokat szereznek, majd idővel *orientálódnak*. A tevékenység-ajánlatokat ennek megfelelően – menet közben is – módosítom, a változtatásokat cezuzával jelzem.

A NEVELŐ SZEREPE

A szabad időben megpróbálom a modellnyújtó társ szerepét betölteni. Kezdeményezek, de lehetőséget adok arra, hogy növendékeim is ugyanezt tegyék. Megengedem, hogy – a többféle ajánlat mellett – a gyerek folyamatosan azt csinálja, ami az előzőekből foglalkoztatja, izgatja.

A kis csoportok munkálkodása közben azokra figyelek, akik csellengenek, nem köti le őket semmi, mert ügyetlenek vagy egyoldalúan tevékenykedők, játékkultúrájuk alacsony.

Egyik fontos föladatom a jelzett tanulókkal való speciális törődés, kinek mire van szüksége. A primitíven játszóknak bonyolultabb játéokra, az unatkozóknak elsősorban társakra van szükség, vagyis mindarra, ami személyiségfejlődésük szempontjából fontos.

NÉHÁNY KULTURÁLIS FOGLALKOZÁS

A továbbiakban a kulturális tevékenység kezdeményezéséről kívánok írni, mivel azt tapasztaltam, hogy ezek tervezése és vezetése jelenti a kartársaknak a legtöbb problémát. Pedig e foglalkozás a szabadidős tevékenységek gerincét képezi. Egyes témák *kapcsolhatók a tananyaghoz, a tanult ismeretek elmélyítését szolgálhatják – játékosan; önállóságra, kutatómunkára ösztönöznek. Tartalmassá, pezsgővé teszik a mozgalmi életet.* Az irodalom, képzőművészet, zene területéről kapott impulzusok kihatnak a gyerekek munkálkodásaira, játékaira egyaránt.

A következőkben néhány eltérő témájú, jellegű kulturális tevékenységet mutatok be. Ezekkel azt szeretném érzékeltetni, hogy a *Budapest, X. Sibrik Miklós út 66–68. sz. Általános Iskolában* az ingerszegény lakótelepi környezetből járó gyerekek személyiségformálása érdekében hogyan próbálok valamennyi nevelési lehetőséget kiaknázni.

Azt is leírom, hogyan sikerült egy-egy tevékenységet különféle hasznos foglalatosságokká kiszélesíteni, a csoportban meghonosítani.

Izgalmas kérdés az is, hogyan lehet a 2. osztályosok esetében az olvasás megszerettetését segíteni, gyűjtő-, kutatómunkára ösztönözni.

1. FOGLALKOZÁS (1. osztály – október)

Téma – A. Milne: „Micimackó” („Füles házikója” című fejezet)

Zene – Halász Judit: „Kép a tükörben” című hanglemezzel a „Hull a bó és bójik” című dal

Kiemelten kezdeményezett tevékenység: mintázás

Választható tevékenységek: meserészlet illusztrálása, síkbábkészítés, festés fotókartonra fehér temperával, mozgásimprovizáció

A téma földolgozása:

A foglalkozást megelőző napokban a könyvet (több példányban) a gyerekek kezébe adtam. Megismerkedtünk a szerző nevével és a mű szereplőivel.

A foglalkozás megkezdése előtt elmondtam növendékeimnek, hogy a mesehallgatás nem kötelező. Megbeszéltük, hogy mi mindent lehet csinálni. Figyelembe vettem az egyéni kívánságokat is, például: babázás. Fölmértem, hogy kik azok, akik csak kifestőt akarnak színezni, vagy a tétlenséget választják.

A jelzett fejezetet előadtam, közben a jelenetet fölrajzoltam a táblára. A „Hull a bó és bójik” kezdetű dalt együtt énekeltük. Micimackó mozgását is utánoztuk. Ezt – közös kívánságra – többször megismételtük. A gyerekek jókedvre derültek, és zenehallgatás mellett lázasan fogtak munkához.

Ekkor magam köré gyűjtöttem a passzívakat. Nem kis föladat előtt álltam. A „semmit se akarok”-ból kellett őket kilendítenem. A mesére tereltem a szót. Megengedtem, hogy a *legügyelenebb kiegészítse a táblai rajtot*. – Gyerekek! – szoltam a többiekhez – akinek kedve van, velem tarthat! Kockákból és különféle építőelemekből *megcsináljuk Füles dorongházikóját*. Keresgélgni kezdtem a játékpólcón. Ketten bekapcsolódtak a játékba. Amikor javában folyt az építkezés, magukra hagytam őket. Három gyerek – egyelőre – néma szemlélődő volt, majd egyikük leemelte a polcról a játékmackót, a malac bábút, s a dorongházikó mellé ültette őket.

A „kifestő könyves” brigáddal azt kellett megértetnem, hogy a mechanikus munkánál sokkal jobb érzés az *alkotás öröme*. Nézegetni kezdtük a könyv illusztrációit, beszélgettünk a szereplőkről. – Malackát én másképp képezem el – mondtam és lerajzoltam. A saját ízlésem szerint fogom fölöltöztetni. Készen is van! *Tulajdonképpen ez bábu is lehetne!* – Kinek van kedve körülnyírni? Megcsinálhatnátok Micimackót és Fülest, s akkor már bábozni is lehetne. Az öt gyerekből hárman ráálltak az ajánlatomra.

Közben elkészültek az agyagmunkák. Voltak, akik csak egy-egy figurát, mások egész állat-seregletet alkottak. Akadt olyan gyerek is, aki megmintázta a jelenetet. Valamennyi munkából (az illusztrációkból is) kiállítást rendeztünk.

Másnap reggel sírhatnékóm-nevethetékem támadt, amint a csoportot megpillantottam. A terem „úszott”, de a gyerekek boldogan újságoták, hogy az állatok már nem szomszások, valamennyien többször kaptak inni. Nem tudtam rájuk haragudni, hisz az általuk életre keltett mese-figurákkal emberi módon bántak.

2. FOGLALKOZÁS (2. osztály - szeptember)

Téma: „A tél örömei” – vetélkedő (önálló gyűjtés alapján)

Zene: Galgamácsai népi játékok

Kiemelten kezdeményezett tevékenység: Andrea születésnapjának megrendezése (helyzetgyakorlat)

Választható tevékenységek: ajándékkészítés, az ajándékok izléses csomagolása; barátságról szóló történetek dramatizálása, a mese illusztrálása

A téma földolgozása:

A barátság fogalmának, tartalmas barátságok kialakításának segítése nehéz feladat. Jó ötleteket találtam erre a jelzett könyvben. E foglalkozást megelőzően a gyerekek már jónéhány kritériummal tisztában voltak. Például: idegen gyerek nem lehet barát, önző embernek nem akad barátja, meg kell osztani a játékok is stb.

Egyik reggel Andrea süteményes dobozzal jött napközibe. – Holnap lesz a születésnapom! – mondta. Anyu küldi, hogy kínáljam meg vele a gyerekeket.

Mint látjuk, remek alkalom kínálkozott az e témához kapcsolható – sok nevelési lehetőséget hordozó –, tevékenységek megszervezésére.

Még aznap előadtam a mesét. Mondanivalója: a barátságban nem a külsőségek a fontosak, hanem a belső tartalom. Ezt követően Andrea tájékoztatott, hogy a csoportban kik a barátai, s azt is megindokolta, hogy miért. Őket hívja meg holnap az ünnepi asztalhoz (ez már hagyomány a csoportban). Újra beszélgettünk az ajándékok csomagolásának módjáról, s arról, hogy ez akkor igazi, ha meglepetés: értékét a befektetett munka növeli. – Aki ajándékot szán Andinak, otthoni szabad idejében is elkészítheti – mondtam. Nagy volt az izgalom.

A munkatervemben jelzett kulturális tevékenység kezdeményezésére másnap került sor. A gyerekek ünnepi asztalt terítették. Az abroszra játék-kávéskészletet raktak és szalvétát. Az iskola kertjében egy csokor törpedáliát szedtünk. Magyaros köcsögben ez is oda került.

Az otthonról hozott virágokat „kihámozták” a papírból (így illik átadni), aki nem hozott, rajzolt. A köszöntők előkészítették esztétikusan becsomagolt kis ajándékaikat. Valamennyien gratuláltak az ünnepeltnek, majd fölidéztük az egyik alkalomra tanult verset, közösen elmondtuk. Meggyújtottuk egy szál gyertyánkat, hetet tapsoltunk hozzá.

Ezután Andi és barátai társasága az ünnepi asztalhoz ült, a többiek kívánság szerint csoportosultak. Elfogyasztották a süteményt, majd ki-ki kedve szerint tevékenykedett. Andrea kívánhatott valamit. – Játsszuk el a nagyravágyó feketerigót! – kérte. A dramatizálás után széthúzódtott a „mezőny”. Festettek, rajzoltak, népi játékot játszottak, táncoltak.

E foglalkozás emlékezetes maradt, mert igen jól sikerült.

Másnap a rajzórán – amikor a gyerekek már önállóan dolgoztak – a táblára tűztem egy rajzlapot; lefestettem a köcsögben pompázó sokszínű dáliacsokrot. A gyerekeket annyira izgatta a valóság ábrázolása, hogy aznap délután a szabad időben mindenki a virágokat festette. A munkák olyan jól sikerültek, hogy szinte valamennyiből kiállítást rendezhettünk.

3. FOGLALKOZÁS (2. osztály – január)

Téma „A tél örömei” – vetélkedő (önálló gyűjtés alapján)

Zene: Vivaldi: „A négy évszak”-ból a „Tél” tétel

Kiemelten kezdeményezett tevékenység: vers-, prózamonológ, rajz készítése a gyűjtött irodalmi alkotáshoz, benevező lap készítése

Választható tevékenységek: rajzolás, festés, papírvarrás, gyöngyfűzés, építés „Modul” és egyéb konstrukciós játékokkal

A téma földolgozása:

A jelzett téma tantervi anyag. A tanmenetben könyvtári órákét szerepel. Megbeszéltem az osztály tanítójával, hogy ennek előkészítését vállalom. Először sorra vettük a gyerekekkel a 2., majd az 1. osztályos tankönyv tételekkel kapcsolatos témáit. Ízelítőt is adtam egy-két könyvtári könyvből, folyóiratból. Azt ajánlottam, hogy rendezzünk vetélkedőt. Kikötésem: az anyagot mindenki önállóan gyűjti. A részvétel nem kötelező.

A vetélkedőre a csoport 55%-a nevezett be. A versenyzők a benevező lapot önállóan készítették el. Ezzel az volt a célom, hogy tudatosítsam: *a szerző nevét s a mű címét meg kell jegyezni.*

A felkészülés kb. két hétig tartott, tartalmasabbá téve a szabad időt. Nagyszerűen sikerült a magyaróra is. Volt, ki háromféle anyagból készült. Búvárkodtak: otthon és az iskolai könyvtárban, gyermeklapokban és folyóiratok gyermekmellékleteiben is.

A felkészülés akkor jelent a gyerekek igazán örömet, ha munkáját elismerés, siker koronázza. Ebben a korban sokat jelentenek még a *formaságok, külsőségek.* A vetélkedőt igyekeztem ünnepi hangulatúvá tenni. A szereplők kisdobosruhába öltöztek. A termet földszíttették. A táblákat telerajzolták a tél örömeivel. A falon levő 3 méteres rafiára föltűzték az irodalmi alkotásokhoz készített illusztrációikat.

A zsüri tagjai harmadikos pajtások voltak – előző csoportom legjobb munkásai.

Szerencsénkre, vendégek is jöttek, a napközi alapképző tanfolyam résztvevői. A kartársak élvezettel hallgatták a *kifejező, hangúlyos olvasást, szép versmondást.* E kis vetélkedővel azonban nem ez volt a fő célom, hanem az *önálló gyűjtőmunka.*

Az értékelés után mindegyik gyerek – a zsüri tagjai is – jutalmat kapott. A könyvek mellett kis játékokkal honoráltam a felkészülést, előadást. (Az összeget a vasgyűjtési pénzből fedeztem.)

E foglalkozás óta azt tapasztalom, hogy növendékeim jobban odafigyelnek a könyvekre, folyóiratokra. Rövidebb lélegzetű írásokat el is olvasnak. Hordják a napközibe a különféle folyóiratokat, önállóan kezdenek olvasgatni, rejtvényt fejteni.

L. FRANK BAUM: ÓZ, A NAGY VARÁZSLÓ c. könyv földolgozása (1–2. o.)

A következőkben arról írok, hogy egy jól megválasztott mű mekkora élmény a gyerekeknek, milyen tevékenységekre ösztönöz, hogyan gazdagítja a fantáziát, befolyásolja a játszást, egyáltalán, *bogyan hat a szabad időre.*

Előjáróban annyit: *a földolgozandó könyveket augusztusban átolvasom, s csak néhány érdekességnek ígérkező fejezetét építem be munkatervem „Kulturális tevékenység kezdeményezése” c. rovatába.* A többi fejezetet a várakozási idők alatt, tízóraiás közben, esetleg tanulás után köz-kívánatra, jutalomként mondom, olvasom.

„Óz”-t az 1. osztály második félévében kezdtem el. A gyerekeket az első fejezetétől kezdve lekötötte. Hamarosan elkezdődött a tevékenykedés. Eleinte még csak egy-egy. Például: illusztráltak egyik másik szereplőjét, vagy megcsinálták bábu formájában. Am a mese igen fordulatos, fantáziadús, bőven kínálja a tennivalókat. Hatására lettek csoportomban *az egyes tevékenységből tevékenység sorok, alakult ki a csoportmunka.*

A gyerekek márciusban elhatározták, hogy az „*Útban a nagy Ózhoz*” című fejezetet előadják. – Bábukat magunk fogunk varrni – jelentették ki határozottan. Kicsit megmosolyogtam elsőseimet, de nem vettem el a kedvüket. Többször elolvastatták velem, hogy milyen a Madárijesztő, a Gyáva Oroszlán és a Bádög Favágó. Ezután lázas anyaggyűjtés következett otthon és az iskolában.

Elsőnek a Madárijesztőt készítettük el. Használt türkizkék frottír ingecskéből szabtam ki; megmutattam a gyerekeknek a fércöltéseket. Amikor a teste elkészült, foltokat varrtak a ruhájára. Kalapot – fekete filcből – én csináltam neki. – Arca papírzacskóból van – állapították meg. Aznap zacskófestési versenyt rendeztünk. A legsikerültebb munka lett a bábu arca. – Szalmánk nincs, amivel kitömhetnénk, *milyen természetes anyaggal pótolhatnánk? – Száraz fűvel* – hangzott a válasz, és az iskola udvarán kis kosárba fűvet gyűjtöttek. A bábu derekát, csuklóját rafiával kötöttük át. A Madárijesztő olyan jól sikerült, hogy örömjongással adogatták kézről kézre.

Másnap barna dűfint hagytam az asztalomon. – Éva néni – ölelte az anyagot magához Csaba, a legügyesebb gyerek, ebből megcsinálom a Gyáva Oroszlánt. A testet kiszabtam, ő fehér cérnával összevarrta. Amikor kifordítottuk, megjegyeztem: – Barna cérnával szebb lenne. Elsős növendékem képes volt az egészet szétfejtetni, újra varrni, miközben a többiek játszottak. Aztán sárga filcből – teljesen önállóan – szemet, orrot, száját szabott, ragasztott, rafiából pedig bozontos sörényt. Farka hármassal készült. Telitalálat ez a figura! Kettővel már paraván mögé lehetett állni. Bábuzni kezdtek. A tevékenység sor – nagy örömömről – folytatódott, kiszélesedett.

A Bádögember merev. A gyerekek ezt úgy oldották meg, hogy megfelelő alakú flakont kerestek, fóliát ragasztottak rá, hogy fémes csillogású legyen. – A síkbábra fekete fonalat ragasztottak, így lett életszerű Totó kutya.

Miközben a mesét naponta követelték, *kis munkacsoportok alakultak.* Így készült el a jelzett jelenethez *a színpadi báltér, 70x120 cm-es nagyságban.* Mások *kiegészítő kellékeket* csináltak, például: fák, szakadék stb.

Volt, akinek a fantáziáját a pipacsmező gyűjtotta föl, s *textibulladékból – ragasztással* – színpompás *mesejelenetet* varázsolt a rajzlapra. Másokat a Smaragdváros izgatta. Ezt színes *stanióból* keltették életre *játékartonon – mozaikos megoldással*. Volt, ki gallyakat gyűjtött, és megpróbálta összeeskábálni a tutajt, és sorolhatnám . . .

„Óz” színes, különleges szereplőkkel, eseményekkel dús mesevilága – az elmondottakon túl – mescirásra is késztetett.

Tudom, hogy a meserés próbálkozás tantervi előírás, de nem 1. osztályban. Növendékeimet azonban nem akartam leinteni, elkedvetleníteni. Nagy örömmel töltött el, ha ákom-bákomos írással mesét találtam az asztalomon. Sorra kijavítottam valamennyit, s a szerzők türelmesen másolták, amíg hibátlan nem lett. A türelmetlenebbekét magam gépeltem le. Két kislány – a közelgő anyák napjára – köszöntővel is próbálkozott.

Ezek után került sor a munkatervemben jelzett foglalkozásra. Elhatároztam, hogy e cöppnyit „irodalmi alkotásoknak” is fórumot teremtek.

4. FOGLALKOZÁS (1. osztály – március)

Téma: „Útban a nagy Ózhoz” c. fejezet előadása bábozással

Zene: „Túl, túl . . .” c. dal a filmzenéből a „Neoton” együttes előadásában

Kiemelten kezdeményezett tevékenység: Játsszunk bábszínházat!

Választható tevékenységek: nem volt rá szükség, mert mindenki „színházast” akart játszani

A téma földolgozása:

A gyerekek kiosztották egymás között a szerepeket. Volt: tanító néni, gyerekek, pénztáros, büfés, bemondó, díszítő, szereplők.

A műsor első részében azt játszották el, hogy színházba készül egy napközis csoport, majd fölcsendült a filmzene, elkezdődött a bábozás. Csupán kétszer próbálták el, mégis remekül sikerült, mert a mese világában éltek két hónapja.

A műsor második felében saját meséiket, versüket adták elő.

2. osztályban „Óz”-t nem terveztem a kulturális tevékenységek sorába. Megjelent azonban mesclemezen, s ez bekrüült gazdag lemeztárunkba.

A dramaturgiailag jól fölépített alkotás a gyerekekhez még közelebb hozta a különleges történetet (a nevelési lehetőségeket jól kiaknázza).

A mese ismét lenyűgözte másodikosaimat. Naponta követelték a másfél órás műsort. Két héten át folyamatosan hallgatták, s közben *egyre több eleme, motívuma épült be játékaikba, tevékenységeikbe.*

Egyik rajzórán például a színkeverésről tanultunk. Bordóból, kékből hogyan lesz lila, mutatam be, s néhány vonallal fölvázoltam a gonosz Nyugati Boszorkányt. A kapott új szín – világosabb és sötétebb árnyalataival – nagy hatást keltett. A szabad időben sok eredeti alkotás született. Akadt olyan gyerek, akit a lemezborító ihletett meg. Egyre többen kezdtek bábozni; az új földolgozásban hallottakat próbálták életre kelteni.

A mese a szabadban is megmozgatta a gyerekek fantáziáját. A homokban Smaragdvárost, Kansast építettek, majd a két területet összekötötték a „sárga téglás út”-tal. Fémdobozokból, drótból irányító központot csináltak a boszorkának. Stb.

A film megtekintése nagy élményt jelentett nekik. Volt, akinek a képzelete túlszárnyalta a filmbeli megoldásokat. A színek varázsa hatalmába kerítette őket, és különféle alkotásokra sarkallt. Ismét „föllangoltak” a levél- és meserés próbálkozások.

Körülbelül egy hét elmúltával lehigadtak. Ekkor megállapították: – Mégiscsak úgy a legjobb, ahogyan a szerző megírta!

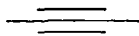
A legnagyobb eredmény: A mesckönyvet (mely a saját példányom, és jelenleg sem könyvesboltban, sem antikváriumban nem kapható) kisorsoljuk, hogy ki mikor viheti haza olvasni. A csoport kérte, hogy aki megkapja, mindennap hozza-vigye. – Mindig legyen itt, – mondta Dorka – hátha lesz valakinek ideje egy-egy rész elolvasására. – Így történt. Azóta „Óz” nagy becsben van. Gondosan ellenőrzik az állapotát is: hogyan van bekötve, firkálás, szakadásmentes-e, folt nem esett-e rajta? – Nemcsak *az olvasást sikerült megszerettetnem, megértik azt is, hogy a könyv érték, óvni kell.*

Úgy vélem, hogy cikkemben sikerült érzékeltetnem a kulturált magatartásra, a szabad idő hasznos eltöltésére nevelés számtalan lehetőségét, amelyre napjainkban egyre nagyobb az igény.

Amint láttuk, a napközi otthonban dolgozó nevelőnek bőven van tennivalója. A foglalkozások témáit nem kapja készen, magának kell összeválogatnia a pedagógiai

elveknek, az életkori és a helyi sajátosságoknak figyelembevételével. Ez nagy felelősség, egyben módszertani szabadság is.

Lehetőségeinkkel élni kell, hogy a szabad idő valóban kikapcsolódást, regenerálódást jelentsen. Így is hozzájárulhatunk ahhoz, hogy a gyermekek személyisége megfelelő irányban, egészségesen fejlődjék.

DR. HADHÁZY TIBOR

Nyíregyháza

Egy természetismereti hatásvizsgálat néhány konklúziója

A) Bevezetés

Az MTA Elnökségi Közoktatási Bizottsága 1975-ben *tartalmi és módszertani* vonatkozásban egyaránt új alapokon nyugvó javaslatot tett a természettudomány tanítására [1], annak tudatában, hogy csak ez a bipoláris célrendszer lehet a feltételezett eredményesség letéteményese. Részletesen kidolgozta az általános iskolák 1–5. osztálya számára egy egyértelműen természettudományos Természetismeret c. tantárgy tananyag-javaslatát, mely a hazai és a nemzetközi pedagógiai-pszichológiai kutatási eredményekkel összhangban a *problémaszituációból* induló, s a *permanens cselekedtetésre* épülő ismeretszerzési utat inspirálva, kívánta biztosítani a gyermeki kreativitás megőrzését és fejlesztését.

A fentiek szellemében összeállított tananyaggal dolgozó nyíregyházi kutatócsoportban már korábban is igényként merült fel, hogy lehetőleg minél megbízhatóbb információkat kapjunk ezen új oktatási eljárás tanulókra gyakorolt hatásairól. Ezek elemzésével a csoport tagjainak több tanulmánya is foglalkozik (pl. [2] [3]). A jelenlegi vizsgálattal – melyben a „hagyományos” környezetismereten,* ill. a természetismereten nevelkedett 3. osztályos tanulók vettek részt – e széles hatás-spektrum egy kis tartományára szorítkozva azt kívántuk letapogatni, hogy mennyire *aktívizálhatók* műveletileg feldolgozott ismereteik, milyen szintet értek el *ismereteik alkotó alkalmazását* tekintve. Tehát nem az eléggé evidensen következő ismeretmennyiség – különbség megállapítására gondoltunk, s nem kíséreltük meg a tartalom – módszer hatásnak a szétválasztását sem.

B) A vizsgálat

A vizsgálatot Nyíregyháza, Tiszalök, Fényeslitke kísérletben résztvevő általános iskoláiban végeztük. A kísérleti mintát a természetismeretet tanuló négy harmadik osztály 105, a kontroll csoportot a párhuzamos, környezetismeretet tanuló három osztály 67 tanulója alkotta. Mivel általános tájékozódás volt a célunk, időpontul a tanév végét választottuk. Az alább mellékelt kérdéseken túl az olvasás, matematika, természet, ill. környezetismeret félévi érdemjegyeit is összegyűjtöttük, (tőlük bizonyos összevetési alapot remélve), bár tudtuk, hogy ezek nem „abszolút” mérőszámok. A kérdések részét képezték a negyedik természetismereti anyag tanítását megelőző

* A vizsgálatban résztvevő tanulók még nem az új (melybe a kísérleti természetismeretben feldolgozott anyagrészeket szinte változtatás nélkül beépítették) környezetismereti tantárgyat tanulták.